

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Жастар арасындағы буллингтің алдын алу және оны болдырмау шаралары

ЖАРИЯЛАНДЫ
13.11.2024СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/169827/>

Нурекенова Гулим Турганбековна

Үштөбе қаласының гуманитарлық колледжі

Директордың оқу-тәрбие жөніндегі орынбасары

Жастар арасындағы буллинг мәселесі соңғы жылдары өзекті бола түсті. Бұл құбылыс әлеуметтік және психологиялық мәселелер туғызады, ал буллингтің құрбандары өздерін қорғансыз сезініп, кейде тіпті депрессия мен стресс жағдайына шалдығады. Буллингтің негізгі мақсаттары — қарсыласына қысым көрсету, қорлау, оның қадір-қасиетін төмендету, нәтижесінде олардың әлеуметтік және эмоционалдық күйзеліске ұшырауына әкелуі. Қазіргі таңда буллингтің алдын алу үшін кешенді шаралар қабылдау қажет.

Буллингтің себептері

Буллингтің себептері әртүрлі әлеуметтік және жеке факторлармен байланысты болуы мүмкін:

- Отбасылық мәселелер:** Отбасындағы дау-жанжалдар, ата-ана тарапынан бақылаудың жетіспеуі, қолдау көрмеу балаға кері әсер етеді. Осылайша, бала буллинг жасаушы немесе оның құрбаны болу мүмкіндігі артады.
- Құрдастар арасындағы түсінбеушілік:** Жасөспірімдер арасында қарым-қатынас құрудағы қиындықтар, мазақ ету мен өзін басқадан биік көрсету сияқты мінез-құлықтар буллингке

әкелуі мүмкін.

- **Әлеуметтік жағдай:** Кейбір балалардың материалдық жағдайының төмендігі, немесе денсаулық, сыртқы келбетке байланысты айырмашылықтар олардың құрдастарының тарапынан мазақталуына себеп болуы мүмкін.
- **Қоғамның әсері:** Әлеуметтік желілердегі, фильмдердегі және ойындардағы зорлық-зомбылықтың әсерінен балалар мұндай әрекеттерді қалыпты деп қабылдауы мүмкін.

Буллингтің түрлері мен ерекшеліктері

Буллингтің бірнеше түрі бар, олар әр түрлі тәсілдермен жүзеге асады:

1. **Физикалық буллинг** – бұл ең кең таралған және физикалық әрекеттерді қамтиды: соққы беру, итеру, сонымен қатар заттарды лақтыру.
2. **Вербалды буллинг** – мазақ ету, айыптау, балағаттау. Бұл түрі арқылы адамды психологиялық тұрғыдан зақымдауға болады.
3. **Әлеуметтік буллинг** – құрбанды қоғамнан аластату, достарынан ажырату, топ ішінде келеке ету. Бұл әсіресе жасөспірімдер арасында кездеседі.
4. **Кибербуллинг** – қазіргі таңда жиі кездесетін түрі. Интернет және әлеуметтік желілер арқылы қорлау, мазақ ету, жала жабу, жеке мәліметтерді рұқсатсыз жариялау.

Буллингтің алдын алу және болдырмау шаралары

Буллингтің алдын алу үшін әртүрлі деңгейде жүйелі әрі кешенді шараларды қолдану қажет.

1. Отбасыдағы тәрбиенің рөлі

Ата-аналар баланың тәрбиесінде басты рөл атқарады, сондықтан балаға мейірімділік пен қолдау көрсетіп, онымен үнемі сөйлесіп, оның ішкі әлеміне қызығушылық таныту қажет. Қорқыныш, күйзеліс, жеккөрушілік секілді сезімдерді басу немесе жасыру баланы әлеуметтік

қиындықтармен күресуден алыстатады. Сондай-ақ, ата-аналар балаларын өз сезімдері туралы еркін айтуға және мәселелерді түсіндіруге үйретуі керек.

2. Мектептегі қолайлы орта қалыптастыру

Мектептегі әкімшілік пен мұғалімдер буллингке қарсы тұруы қажет. Бұл жерде маңызды шаралар:

- **Буллингке қарсы саясат** – мектеп ішінде буллингке мүлдем жол бермеу қағидаттары енгізіліп, түсіністікке негізделген ұжымдық мәдениет құру.
- **Оқушылармен жұмыс** – әртүрлі тәрбиелік іс-шаралар, тренингтер, сабақтар өткізу арқылы балаларды бір-бірін сыйлауға үйрету.
- **Буллингке қарсы сабақтар** – балаларды қиындықтарға қарсы тұру дағдыларын қалыптастыруға арналған арнайы сабақтар ұйымдастыру.

3. Психологиялық қолдау қызметтері

Мектептерде психологтың болуы буллингтің алдын алуда ерекше рөл атқарады. Олар келесі бағыттарда жұмыс істей алады:

- **Жеке және топтық сессиялар** – буллингке ұшыраған балаларға психологиялық қолдау көрсету.
- **Эмоционалдық интеллектті дамыту** – балалардың эмоцияларын тануға, түсінуге, басқаруға және басқалармен дұрыс қарым-қатынас жасауға үйрету.
- **Буллинг құрбандарына қолдау көрсету** – буллинг құрбандарымен жұмыс жасап, олардың психологиялық жағдайын қалыпқа келтіруге көмек көрсету.

4. Кибербуллингтің алдын алу

Кибербуллинг қазіргі заманда кең тарағандықтан, интернеттегі қауіпсіздік ережелерін үйрету маңызды:

- **Әлеуметтік желілерде өзін дұрыс ұстау** – жасөспірімдерге интернетте жауапкершілікпен әрекет ету туралы түсіндіру, қауіп туындағанда ата-аналарға немесе мұғалімдерге хабарласу қажеттілігін айту.
- **Ата-аналардың қатысуы** – ата-аналар балаларының интернетте қандай контент қарайтынын, кіммен байланысатынын бақылауы қажет.

5. Заңды шаралар

Буллингке қарсы заңды түрде қабылданған шаралар балаларды буллингтен қорғауда маңызды рөл атқарады. Әсіресе, мектептерде арнайы тәртіптер мен жазалау жүйесін енгізу маңызды. Осы шаралардың арқасында балалар буллинктің салдарлары бар екенін түсінеді.

Буллинктің алдын алу және оны болдырмау шаралары отбасынан бастап, мектепке және қоғамға дейінгі барлық әлеуметтік институттардың бірлесе жұмыс істеуін талап етеді. Буллинг құрбандарына қолдау көрсету және буллингке қарсы мәдениет қалыптастыру арқылы жасөспірімдер арасындағы буллинкті азайтуға болады. Әр бала өзін қоғамда қауіпсіз сезініп, өзіне деген сенімділігін арттыру арқылы дені сау қоғамның дамуына өз үлесін қосады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Баранова Е.А. *Психология подросткового возраста.* – М., 2010.
2. Оразбаева К. *Педагогика негіздері.* – Алматы, 2012.
3. Smith, P.K., & Sharp, S. (1994). *School Bullying: Insights and Perspectives.* – London: Routledge.
4. Olweus, D. (1993). *Bullying at School: What We Know and What We Can Do.* – Oxford: Blackwell.
5. Смайылова Л. *Жастар арасындағы буллинктің себептері және оны болдырмау шаралары // Психология және қоғам.* – 2020.

© 2026 Bilimger.kz Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.